

Dr. Kadosa Marcel: A jövő zenéje.

A bold peasantry, their county's pride,
When once destroyed, can never be
supplied.

Goldsmith.

Mindenki érzi, hogy a nagy világfölfordulás nyomában jelentős változások lesznek a népek és a társadalmak rendjében és mindenki óhajtja is, hogy legyenek ilyen változások, Hogy mik legyenek ezek, azzal senki sincs és nem is lehet tisztában. Bár-mennyit merítettek is az emberek a társadalmak életének a tudományából, nagyon de nagyon gyöngé még a tudásuk ahhoz, hogy még a tudósok összesége is programot csinálhasson előttünk álló hosszú évtizedekre. Az előrelátás csak egészen picinyke távol-ságokra szólhat és még ilyen térközben is inkább sejtelem, mint tudás. Mert az emberek társadalmának az életében működő erők részben ismeretlenek, részben megmérhetetlenek, részben szeszélyesek. Ami ma elhanyagolható csekélységnek látszik, holnapra éppen az lesz a leghatalmasabb tényező és amiről tegnap még azt hittük, hogy az lesz a világ mozgatója, az ma szánalmas semmiséggé zsugorodott össze.

Akinek szíve van, az mind olyan irányban keresi a jövőendő alakulások lehetőségét, ahol a bizonyosabb béke reményéseit tehetne lehorgonyozni. Az örök békében nem tudunk se hinni, se bízni, de azt a gondolatot képesek vagyunk szeretni és dédelgetni, hogy a háborúcsináló ellentétek közül annyit egyengessünk el, amennyit csak lehetséges és úgy szeretnők látni a világ jövőendő alakulását, hogy a nemzeteknek kevesebbet kelljen egymástól el-irigyelniök és többet tudjanak önmaguknak a saját erejükből nyújtani, hogy az egymással való versengésük dematerializálódjék és legalább azok az ütköző momentumok kivesszenek a nemzetközi életben, amelyeket az anyagiak ékelnek az államok közé.

Fölösleges talán e helyütt újból elismételni, hogy a mostani világháború mindinkább az angolok és németek gazdasági háborújává alakult ki. Az idealisztikus természetű, nemzeti aspirációknak nevezett okok háborúi immár elintézeteknek tekinthetők. Alig számíthat egy is apró ellenségeink közül arra, hogy a hatalmas orosz patrónus ennek a háborúnak a folyamán oly helyzetet teremthessen, amely lehetővé tegye Szerbiának vagy Montenegrónak vagy Romániának Ausztria és Magyarország rovására való területi gyarapodását. Olaszországban is kezdenek már megbarátkozni avval a gondolattal, hogy az árulással kezdett háború immár kilátástalan és Franciaországban is múlóban látszik lenni a hódítási láz, mért még a tömegpszichológiai vakság hályogján keresztül is látnivaló már, hogy Elzász-Lotharingia meghódításából nem lesz semmi. A háború immár csaknem teljesen Anglia gazdasági háborúja, melynek célja: elpusztítani a vetélytársat és megőrizni a világpiacot az angol ipar számára.

Es ennek a háborúnak az eredete már azután nem olyan ködös, misztikus, mint a nemzeti aspirációké, amelyek fölébresztésében a guzlicároktól és a rongyos néptanítóktól kezdve föl a királyokig mindenkinek a lelke és a vágya benne van. Aki az angol lapokat és folyóiratokat és az idevágó könyvek irodalmát figyelemmel kísérte az utóbbi évtizedben, régen látja már, hogy az angolok folytonos szorongásban éltek nemzetgazdaságuk alakulása miatt. A 18. és 19. század folyamán a világpiacnak ipari cikkekkel való ellátása Anglia monopóliumává lett. És ezzel együtt a szigetország egész gazdasági és társadalmi képlete megváltozott. A történelem folyamán és a 18. század első felében is még a parasztbirtok dominált Angliában és a paraszt erkölcei. A társadalmi harmónia szempontjából olyannyira kívánatos lépcsőzet vezetett föl a napszámostól a törpebirtokoson, a kisbérlőn, a Yeomanen, a középbérlőn át a nagybérlőig és a nagybirtokig.*) De jöttek a gépek és velük az ipari fellendülés, helyesebben Anglia ipari egyeduralmának a korszaka. Jöttek sorba a hatalmas technikai találmányok: Hargreaves, Arkwright, Watt, Crompton, Cartwright gépei, amelyek megteremtették az ipari munkások seregeit. Egyre több embert igényelt az ipar és a kereskedelem és mindegyre inkább szembetűnő különbségek mutatkoztak a kis parcellákat

*) Hassbach: Die englischen Landarbeiter. 1894.

turkáló nyomorúság és az ipari munka prosperitása között. Amikor ennek következtében egyre nagyobb népréteg szakadt el a földtől és élt azoknak a munkájából, akik a földművelés mellett megmaradtak, akkor viszont a mezőgazdaság mellett megmaradtak munkájának lett nagyobb és nagyobb az eredménye, mert hiszen most már intenzívebbnek kellett lennie ennek a munkának. A feltűnően fokozódó rentabilitás azután azt idézte elő, hogy a nagytőke mindinkább a mezőgazdaság felé irányította figyelmét. Rövid idő múlva a kisparaszatok hullani kezdettek, mint a legyek, mert a primitív ismeretek és a csekély tőkeerő nem volt képes megállani a kifejlődött hatalmas versenyben.*) A lemaradtak szédületes tempóban szaporították az ipari termelés hadseregét. Minél inkább nőtt viszont ez a hadsereg, annál rentálisabb lett a mezőgazdaság, annál intenzívebb, annál inkább a tőke erejére bázírozva és annál jobban irtotta ki erről a területről a kisembereket, akiknek a helyét azután óriási uradalmak és ezek nagybérői foglalták el. Akiknek szemük volt, hogy lássanak, azok már jó korán észrevették az ebből származó veszedelmeket. Már a 18. század végén és a 19-ik század elején jelentek meg könyvek és röpiratok Addington, Price, Massie stb. stb. tollából, amelyek a mezők elnéptelenedését és a városok túlnépesedésének a veszedelmeit panaszozzák, velük szemben a nagytekintélyű Arthur Young vette védelmébe az industriálódást, amelynek előnyeit és az ipari államnak a földművelő állammal szemben való fölényét óriási elmeéllal bizonyította. Már akkor eldöntötte a maga részéről azt a kérdést, ami fölött még ma is hallunk és még a háború után is fogunk hallani szenvedélyes vitákat* hogy vajjon a falusi vagy a városi elem értékesebb-e a véderő szempontjából: „Én nem vagyok hajlandó olyan könnyen elhinni, – írja – hogy a falusi lakosság a modern háborúban fölötte áll érték dolgában a városi lakoságnak, noha a tüzéség előtti időben ez kétségtelen is volt. A városok söpredéke sok ezredben ugyanazt tudta teljesíteni, amit a falusi származású katonák. Egy hadsereg nincsen mindig erődítések ostromával elfoglalva. Egy esetlen parasztot nem lehet olyan könnyen gyors mozdulatokat teljesítő automatává alakítani, mint a hajlékony testű gyárimunkást.**)

*) L. Eliaschewitsch, Alexander: Die Bewegung zugunsten der kleinen landwirtschaftlichen Güter in England. 1914. 1. 13.

**) Ibidem: 88. L

Ámde az életet nem lehet érvekkel befolyásolni. Jött az ipari válság kora: a Napóleon utáni idők halálos nyugalma. A pangó ipar nem tudta már felszívni a mezők hontalanná vált emberfölsőségeit és a mezőgazdasági munkások, kisbérlok helyzete rohamosan és egészen a tűrhetlenségig leromlott. Eljött a „Swing”, korszaka, a 30-as évek, amikor gyújtogatási tömegőrület söpört végig Anglián, majd az ipari munkásság fölkelése a kisparasztok érdekében: a chartista mozgalom. O'Connor agitátója, amelynek egyik célja volt: újrateremteni a kisparaszságot, vagyis az, amit ő is már úgy fejezett ki: „Vissza a földhöz!” A felállított teória szerint a nagy nyomorban élő ipari munkásság során lényegesen enyhíthet, ha a munkanélküliek kis gazdaságokhoz juthatnak. A gondolatmenet eredete kézenfekvő, mert hiszen a tönkrement parasztok százezrei vonultak az ipari munka piacaira munkaerejüket kínálni, míg ugyanakkor a napról-napra tökéletesedő gépek nagy emberi munkatömeget tettek fölöslegessé, amelyek nem tudtak azonnal elhelyezést találni a forgalom emelkedése által. Önkéjt terelődött a figyelem a tönkrement parasztokra és arra a gondolatra, hogy a földhöz térjenek vissza, akik onnan elszakadtak és illetőleg, hogy ne kelljen onnan elszakadniuk az embereknek. Testi és lelki, anyagi és erkölcsi megújodást hirdetett O'Connor, arra az esetre, ha Anglia jóváteszi azt, amit a természet ellen vétkezett és visszaadja a földet azoknak, akik művelik.

Tudjuk, hogy O'Connor praktikus módon is megakarta valósítani eszméit a National Land Company által és ismerjük a sorsát ennek a vállalkozásnak., Néhány évi fenomenális siker után siralmas bukás, amelynek az okát sokféleképpen magyarázzák. Összefogott ellene mindenki. Az iparosok nagy apparátussal vitték bele a közvéleménybe, hogy az egész mozgalom alapja hamis. „Anglia a kereskedelem szülötte” és boldogulása csak az iparban és kereskedelemben lehet. A nagybirtokosok nem kevesebb verével bizonyították, hogy ha négyszer annyi ember kétszer annyit termel: ez óriási veszteséget jelent stb. A sajtó nem O'Connor szolgálatában állott és ami még hiányzott hozzá, hogy a közvélemény teljesen elhidegüljön az új emberboldogítás eszméjétől, azt megadta a belső meghasonlás, amelyet állandóan szítottak azok az elemek, akik azt hitték, hogy a földművelés csupa multság és naplopás és ebben a föltevésben hagyták oda az ipari munkát s mentek a telepre. Bebizonyult, hogy az ipari munkások vissza-

telepítése a földekre: hiú küzdelem és hogy ha van ország, amely súlyt helyez arra, hogy földművelése virágozzék és lakossága a földdel szoros nexusban maradjon, annak a megfelelő intézkedéseket akkor kell megtennie, amikor a falvak elnéptelenedése még nem törlett meg, mert azután már késő.

Ami újabb kísérlet Angliában azóta történt, annak sem volt semmi sikere, noha most már nem fantaszta apostolok, hanem az államhatalom akarta a „vissza a földhöz!” ideáját megvalósítani. Évtizedeken keresztül erre nem volt az államnak semmi oka. Úgy látszott, be van bizonyítva, hogy Cobden esze járt a helyes úton: az ipar és a kereskedelem jobban eltartja az ország népét, mint a földművelés, Anglia ragyogó pozícióhoz jutott, mint „Workshop of the World”, „a világ műhelye”. Lakói minden tekintetben magasabb életnivóra emelkedtek, mint a földkerekség bármely más országának a lakossága. Ámde csakhamar jelentkeztek a lyukak és a hiányok a fényes államépületen. Amint Amerika és főképpen Németország industrializálódott: mindinkább lassúbb lett, majd megállott a relativ fejlődés. Ismét kísértett a munkanélküliség és minden egyéb terén is éreztetni kezdte hatását a konkurencia. E mellett szakadatlanul tartott a falusiak özönlése a városok felé: ezek vagy kiszorították a régebbi munkásokat vagy maguk maradtak kenyér nélkül. E mellett számukkal megfelelő arányban apadt az iparcikkek falusi fogyasztóinak a száma és ezzel ismét emelkedett a munkanélküliség. A mutatkozó nagy bajok okát csakhamar a múltak föld politikájában vélték megtalálni és azóta szakadatlanul történnek kísérletek és törvényhozási intézkedések egy egészséges parasztság újjáteremtésére. De sem a Chamberlain és Collings-féle 80-as és 90-es évekbeli fáradozások, sem a jelen század első tizedében Campbell-Bannermann szellemében történt intézkedések nem tudtak eredményt felmutatni. A legújabb akciót – a Lloyd George-félét – derékban törte meg a világháború, amelyben Anglia vesztét és bukását valószínűleg ez fogja okozni: hogy ami csupán rövid időre lehet üdvös, az egyoldalúságot nemzeti létének alapjaivá tette és földművelésének negligálásával, parasztságának pusztulásával fejlesztette ki világiparát. Létének alapja: „Workshop of the World” lenni. Ámde, hogy ez tudjon maradni, versenytársát el kell tisztítani. Ha ez nem sikerül: Anglia világtörténelmi bukása megkezdődött. „Vissza a földhöz!” – kiabálják most már ott is. „Anglia kolosszális gazdasági fejlő-

dése vakká tett bennünket az igazsággal szemben* – írja a *Daily News* szerkesztője *A. O. Gardiner* a *To Colonise England* című gyűjteményes munka előszavában. „Ez vitt bennünket arra, – mondja – hogy a földről megfélekedzünk”. Látja ezt már Angliában mindenki, csak hogy most már késő: a kipusztult parasztságot helyreállítani, ez olyan feladat, amely még nem sikerült soha. Ha volna rá lehetőség, ehhez olyan kegyetlen brutális eszközök volnának szükségesek, aminőket csak egy vaskezü autokrata, egy Nagy Péter cár vehet alkalmazásba, az angol parlamentarizmus soha. A szenvedéseknek olyan iskolája volna ez, amelyhez nincsen meg a szükséges primitívség Nagybritanniában.

*

*

*

Csak mint legklasszikusabb példát bocsátottuk előre az angliai fejlődés ismertetését. Többé-kevésbé ugyanilyen irányban haladnák a többi kulturállamok is. Mindenütt mutatkozik a mezőgazdasági produkció és szükséglet közötti arány romlása. Millió métermázsákban ez így jut kifejezésre*):

	1880-1890		1901-1905	
	Termelés	Szükséglet	Termelés	Szükséglet
Németország	218	239	228	269
Nagybritannia	61	169	36	168
Amerika	233	166	234	187
Európa	199	211	209	225

Látnivaló, hogy pl. Németországban a század első öt évének átlagába még egyszer akkora volt a termelés és szükséglet között az ország rovására a differencia, mint tíz évvel előbb és azóta ez az arány természetesen csak még rosszabb lett. Egyrészt a csökkenő produktivitás törvénye alapján, másrészt a szükségletek nagyarányú emelkedése következtében. Ezt a különbséget könnyen ki lehet egyenlíteni az ipar útján, amely hihetetlen tempóban képes a maga produktivását emelni. Ámde a kiegyenlítésnek egyre szűkebbre és szűkebbre szoruló korlátai vannak abban, hogy a többi államok is industrializálódnak és pedig mindenütt elég gyors léptekkel és így csakhamar megvan a konkurrencia élethalálküzdeme, hogy utána majdan második akcióképen elérje a győztes is a továbbfejlődés lehetetlenségének a határvonalát. És akkor az összeomlásnak kell jönnie, ha bölcs előrelátás jóidejében nem vette elejét az ilyen katasztrófának. Ma

*) L. Kovács Gábor: A közgazdaságtan elemei. Debrecen 1915.

még csak abból az egy szempontból Játszik fontosnak a föld-politika, hogy – miként látnivaló – háború esetében minden országnak el kell készülnie arra, hogy körülkerítik és hogy ez esetben a maga zsírján kell megélnie, vagy ha erre nem képes, úgy fel kell adnia a harcot és le kell raknia a fegyvert. Ámde ez csak egyetlen szempont és ebből a szempontból az ipar nem kisebb jelentőségű mint a földművelés. A bekerített hadakozónak a háború technikai szükségletét is a maga emberségéből kell előállítania és az ez irányú szükségletek tekintetében még kevésbé van alkunak helye, mint az ennivaló tekintetében, amelyben egy bizonyos határig sokkal kevesebb veszéllyel lehet szűkölködni, mint fegyverekben és munícióban. Nem a háborúra gondolunk, hanem a békés fejlődésre, amelynek siralmas véget vet az a pillanat, amikor az ipari fejlődés a parasztságot elpusztította és emellett az ipari export piacát nem lehet tovább tágítani, sőt az visszafejlődésnek indul. Csak egy bizonyos lehetőség korlátai között érvényes Shmith Ádám igazsága, amely szerint a földművelés éppen olyan nemzetgazdasági ág, mint bármelyik másik, az a fő, hogy a versenyben alkalmasabb győzzön és ha iparcikkek fejében lehet élelmiszereket kapni s még egy jelentékeny plusz is mutatkozik, akkor kár volna a földműveléssel bíbelődni. Előbb-utóbb ki kell derülnie, hogy ez csak a teknősbéka és a nyúl versenyében helyes tétel. Ahol még egy másik nyúl is vagy csupa nyulak futnak a cél felé, ott más szabályok érvényesek. Smith Ádám idejében Anglia volt az egyetlen ipari állam és ő előtt állott a fejlődés minden lehetősége, ma azonban többé-kevésbé minden kultúrállam ugyanazokkal az eszközökkel és lehetőségekkel dolgozik, ma új törvényeket kell alkotni a világnak.

* *
*

Tisztában kell vele lennünk, hogy a kultúrállamokban a mezőgazdaság és a falupolitika renaissance-a következik a háború utáni időkben, mert a mindenki által óhajtott és biztosítani kívánt tartós békének az a belső fejlődési lehetőség fog garanciákat nyújtani, amelyet a földbe való elmélyedés és a föld népének a kultiválása rejt magában. Talán kissé naivnak látszó kijelentés ez éppen Magyarországon, ahol az ipari fejlődés messze mögötte marad a nélkülözhetetlenül szükségesnek is, azonban az állítást ennek dacára fentartom. Az ipari fejlődést ugyanis a szükséges határokon belül semmiképpen se gátolja a mezőgazdaság kultúrája,

sőt nagyban előmozdítja, de még ha gátolná is a világ uralkodó eszmeiránya alól nem tudnók magunkat kivonni akkor sem, mint ahogy nem tudtuk magunkat kivonni eddigelé sem és negligálva mezőgazdaságunkat, e végtelen lehetőségek kincsesbányáját, az ipar frazeológiáját gagyogtuk utána az ipari országoknak és a legnagyobb egyoldalúsággal folyton ott volt minden figyelmünk. Most olyan korszak fog talán reánk virradni, amikor anélkül, hogy mellékfoglalkozásunkat, az ipart és annak kívánatos kifejlését elhanyagolnánk, főzletünkre, létünk reális bázisára, a mezőgazdaságra fogjuk figyelmünket koncentrálni.

Ne higye senki, hogy mivel a földet folytonosan azok szájából halljuk emlegetni, akiket „reakcionáriusok”-nak szoktak nevezni, hogy ez a terület eo ipso a kárhuzatos maradiság területe. Ellenkezőleg: ez a legmagasabbrendű emberi kultúra talaja, csak kellőképp kell művelni. A falunak sokkal nagyobb jelentősége van az emberi társadalomban, semmint azt hittük az ipari civilizáció mézes heteiben. Már maga az a körülmény, hogy a történelmi jelentőségű változások nagy mozgatói mind itt helyezték el az emeltyűt, amellyel a világot kivetették sarkaiból: figyelmessé tehet bennünket ez iránt. Mátyás király, Turgot, Stein, Nagy Frigyes, Mária Terézia, József császár és újabban Angliában Lloyd George: mindnyájan a parasztra vetik a szemüket és ugyanezt jelentette a phisiokraták kiáltása is: vissza a természethez! Vezérük, Quesnay közlőül látta az udvar légkörében, hogy mivé nyomorodik az ember, ha elszakad az anyaföldtől. Rousseau iránya ugyanez. Mindég és mindenkor a nagy időkben: Solon Athénjében éppen úgy, mint a római republikában, a francia forradalomban, mint a 19-ik század újjászülető Európájában egyként a paraszt volt az érdeklődés középpontjában. És most újra ő kerül oda. Új társadalom, amelyért sóvárgunk, annyi, mint új paraszt: csak rajta keresztül lehet egy lépéssel följebb emelni a világ színvonalát.

Ákik gazdasági és csakis gazdasági szemmel nézik a világot – és ez a nézőpont úgyszólván kizárólagos lett az utóbbi évtizedekben – azok nem győzik eléggé hangoztatni a többtermelés igéjét. Mi is teljes tudatában vagyunk a többtermelés fontosságának és kellő méltánylásban részesítjük a gazdasági szempontokat. De tökéletesen tisztában vagyunk azzal is, hogy miként az egyes ember életében se a legfontosabb dolog – egészséges gondolkodás melleit – a gazdagság, úgy az egészséges társada-

lom, a nemzet életében se lehet egyedülvalólag döntő a gazdasági szempont, nem *mindegy, hogy ki termel többet, nem mindegy, hogy miképen és milyen körülmények között termelünk többet!* Ha bebizonyított igazság volna, hogy Magyarország földje csupa latifundium és csupa banknagybérlet formájában mégegyszer annyit produkál, mintha ugyanazt a földet a szerintem kívánatos viszonyok között élő parasztok művelik, úgy én habozás nélkül az utóbbi megoldást választanám tekintet nélkül arra, hogy micsoda nyereségelmaradás sújt ezáltal bennünket. Mert a nemzet élete hosszú, mindent, amit ma még el nem értünk, elérhetik a gyermekeink, de az elpusztult parasztságot nem lehet többé előteremteni. Könnyebb – mondja Ammon* – egy parkba 100 éves tölgyeket elővarázsolni, mint az egyszer szétrombolt parasztságot előteremteni, mert ehhez ősi hagyományok kellene. Ha a Grachusok idejében teljesedésbe mentek volna azok a reformok, amelyeket ezek a bölcs hazafiak a parasztság érdekében megvalósítani akartak, akkor a történelem másképen alakult volna. Később Nerva alatt hiába próbálták már feltámasztani a parasztságot: vége volt a lehetőségének és vége volt a római birodalomnak.**

A parasztság pedig nem csak azt jelenti egy nemzetre nézve, hogy van, aki a földet túrja. Georg Hansen*** nyomán egész irodalma van már annak az észleletnek, hogy a parasztság nem csupán ennivalóval és mindenféle nyersanyaggal látja el a társadalmat, hanem emberanyaggal is. A középosztály szakadatlanul belőle rekrutálódik és egyik részében még följebb emelkedik ivadékaiban, a legelső társadalmi osztályba, másik részében pedig kipusztul. Ezt Hansen dönthetetlen adatokkal bizonyítja könyvében és ennek a beállításnak a perspektívájában már valami másnak látszik a parasztság, mint élelemtermelő rétegnek, amelynek megfogyatkozását egyszerűen élelemimporttal lehet ellensúlyozni. Minden társadalom súlyát középosztályának a súlya határozza meg, a középosztály quantitását és kvalitását pedig az ősforrás, a parasztság nívója szabja meg. A parasztság az állam tulajdon-

* Otto Ammon: Die Gesellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen. Jena, 1900.

** L. Ottó Seeck: Geschichte des Untergangs der antiken Welt. Berlin 1897

***G. Hansen: Die drei Bevölkerungsstufen. Ein Versuch, die Ursachen für das Blühen und Altern der Völker nachzuweisen. München, 1915. Második kiadása e remek könyvnek, amelynek megállapításait az évtizedek igazolták.

képem bázisa – mondja Hansen – és mindéin népnek; amely nem akar gyors sorvadásnak indulni, abban kell a legelső kötelességét látnia, hogy parasztállományát lehető nagy számban és jó erőben fentartsa. Evvel a szemponttarszében a rentabilitás kérdése alárendelt jelentőségű. Ha tehát azt kell eldönteni, hogy vajjon latifundium, parasztgazdálkodás vagy törpebirtok-e az, amelyet az államnak favorizálnia kell, úgy első sorban nem azt kell szem előtt tartani, hogy melyik rendszer adja a legtöbb tiszta hasznot, hanem arra, hogy melyik adja a legnagyobb és az összeség szempontjából legalkalmasabb emberfölsöletet. Emberfölsölet alatt persze nem azt a szomorú fölsöletet kell érteni, amely úgy rekrutálódik, hogy a parasztok tízezrei alól kirántják az ekszisztencia talaját, hanem azt, amelyet egy hivatásának magaslatán álló parasztság maga helyez el mint fölsöletet egy fokkal magasabban fekvő területen, a szabad pályákon és a hivatalnoki karban.* Hogy ez a folyamat: a faluról a város felé özönlés folyton tartó, ezt tudjuk. Hiszen minden nagyváros lakosságának jórésze nem benszülött. Angliában és Walesben a 19. század elején az összlakosságnak körülbelül 22%-ka lakott 10.000 és több lakosú városban, a század derekán már 39%, az utolsó évtizedben pedig több mint 60%. Ugyanezen 3 időpontban a többi országokban is ugyanilyen változás észlelhető.**

Belgiumban	13, 21, 34 ^o / _o	Irországbán	6·5, 10, 18 ^o / _o
Szászországban	4, 14, 34 „	Norvégiában	4, 6, 17 „
Poroszországban	7, 11, 30 „	Svájcbán	4, 7, 17 „
Egy. Államokban	4, 12, 27 „	Ausztriában	4, 6, 16 „
Franciaországban	4, 14, 26 „	Magyarországb.	6, 9, 19 „
Dániában	11, 9, 24 „	Svédországban	4, 5, 14 „
	Oroszországban		4. 6. 9°/_o

Miután a városokban a természetes szaporodás nem nagyobb, mint a falvakban és miután az országok lakosságának a száma ilyen arányokban nem emelkedett, világos, hogy a városok jó részben a falvakból való beköltözés útján szaporodnak. Visszafelé ez az út nem vezet: a városokból vissza a falvakba nincsen vonulás. A Városok mégis mindenkor lakosságuk óriási percentjében állanak bevándoroltakból, holott az előbbi évtizedek beván-

* Lásd mindezekre vonatkozólag még Otto Amnion igen érdekes könyvét: Natürliche Auslese beim Menschen 1893.

** Stancz Ernő: Budapest lakossága letelepülésének földrajztörténeti kialakulása.

dorlottainak a természetes szaporodása útján is csekély híján ki kellene jönnie a mindenkori létszámnak. Itt tehát egy óriási hiány mutatkozik. Hol vannak a hiányzó emberek? Hansen kimutatja, hogy ezeket a városok „megeszik”.^{*} Abból a tényből, hogy a városok lakosságának csak kisebbik fele benszülött, míg a nagyobbik beköltözött, azt a következtetést vonja le, *hogy a városi lakosság két emberöltőn belül megújul* és pedig – természet-szerűleg – a falu lakosságának beköltözése útján.

Így most már érthető lesz, hogy miért van oly rendkívül fontossága a paraszt-anyag minemiségének és az erre irányuló politikának. Nem arról van szó a mi viszonyaink között, hogy ipari fejlődésünket állítsuk meg. Sőt az a körülmény, hogy mindegyre több és több állam tér át az iparra,^{**} ennek folytán az eddig per excellence ipari államok kivitele meg fog akadni és kénytelenek lesznek borzasztó megrázkódtatások árán földművelésüket fejleszteni vagy elpusztulni – azt fogja előidézni, hogy a földművelés produktumainak kiviteli lehetősége idővel csökkenni fog és így magunknak kell előállítanunk azokat az iparcikkeket, amiket eddig terményekért cserébe hoztunk be. Különben is nevetséges volna ma még Magyarországot az ipari fejlődés „túlzás”-aitól féltetni. Ellenben a paraszton és a falun kell hogy legyen társadalmunk szeme azért, mert a fejlődés létalapja a falu fejlődése.

Hogy mik légyenek már most a konkrét teendők: ezúttal nem óhajtunk evvel a kérdéssel foglalkozni. Semmi esetre se érijük a falu kultúrája alatt azt, hogy a parasztot mindenekelőtt a monizmus szabályaira tanítsuk meg. Mindenekelőtt célszerű földbirtokpolitikát, azután alapos elemi műveltséget és olyan nevelést óhajtánánk a parasztságnak, amely mint Adolf Wagner mondja a mezőgazdasági népesség munkája által támasztott praktikus, technikai, phisikai, pszichológiai, etikai és szociális követelményeknek megfelelően. Óriási program, de minden fáradságot megér. Mi más örömünk és bizakodásunk lehetne a mai idők borzalmi között még az életben, ha nem az a reménység, hogy véges-végig hazánk földjén, ahol most alacsonyrendű, szomorú és lesújtott emberek tanyáznak, munkánk nyomán gyermekeink az igazi kultúra verőfényében sűtkérező boldog emberek között fognak élni.

* L. Ballod: Die Lebensfähigkeit der städtischen und ländlichen Bevölkerung. Leipzig 1897.

*** Jules Melin: Vissza a faluba. Budapest 1906. L. 19. oldal.

SZOCIÁLIS KRÓNIKA.

Női felső tanfolyam szociális hivatások számára.

A háború kezdete óta mindenfelé fokozott szükséglet jelentkezik tudományosan kiképzett női munkakerőkben. Különösen nagy a hiány a szociális női munkásokban, akik nemcsak ideiglenesen, hanem véglegesen magukra vegyék ezen a léren a munkát. Úgy az államok, mint a városok és törvényhatóságok egyre több olyan intézményt létesítenek, amelyeknek a vezetéséhez a nemzetgazdaságban, jogban, szociálpolitikában, kultúrafejlesztésben, pedagógiában és pszichológiában jártas női munkakerőket igényelnek. Akár a csecsemővédelemről, akár az árvaügyről, akár a leányoltalmazásról, anyavédelemről, beteggondozásról, tüdővész és alkohol, elleni küzdelemről, iparfelügyeietről, stb.-ről legyen szó, mindenütt érezhető azoknak a női munkásoknak a hiánya, akik mindezek teendői tekintetében kellőképpen ki legyenek képezve.

Köln városa a legelső, amely a hiány eltüntetése céljából a tett terére lépett és a kommunális és szociális igazgatás főiskoláján külön tanfolyamot rendezett be a nők szociális kiképzésére. A kiképzés célja: vezető személyeket

nyerni a szociális hivatalok számára. Az előfeltétel ehhez képest megfelelő akadémiai előképzettség. A tanfolyam folyton szem előtt akarja tartani a hivatásra való speciális képesítést, e mellett azonban nem hanyagolja el az egész egyéniség kiművelésének a szempontját sem. Meg akarja adni azt a magasabb műveltséget, azt a körültekintést és az összefüggéseknek azt a megértését a gazdasági, nemzeti és szociális élet területein, amely csak egy mélyenjáró, általános tudományosság alapjaira helyezett akadémiai stúdium következménye lehet; E mellett a tiszteletbeli hivatalokban működő nőknek is alkalmat akar adni a tanfolyam arra, hogy tudományos alapon álló műveltséget szerezzenek. Végül olyan intézményeket létesít, amelyek által a kibővíthetik azt az állampolitikai jelenségek iránt való értelmük körét és megszerezhetik azt a lelki felkészültséget, amelyre szükségük van a közéletben való folyton fokozódó mértékű közreműködésük-nél. A kölni tanfolyam, melynek teljes címe: „Frauen-Hochschulstudium für soziale Berufe” – a legelső e.nemben az egész világon. Részletes információval készséggel szolgál a Hochschule für kommunale und soziale Verwal-

tung (Köln, Claudiusstrasse 1.), amelynek kebelében a tanfolyam működik.

Magyar háborús adópolitika.

Ezzel a címmel jelent meg dr. Szende Pálnak, az; OMKE főtítkárának legújabb műve, amely az adópolitika háborús kérdéseiről szól. A szerző, aki a magyar szociálpolitikai és közgazdasági irodalom egyik legkiválóbb művelője, ebben a könyvben egy összefüggő tanulmányorozatot foglalt egybe. A tudományosan gondolkozó, élesszemű publicista megfigyelő erejével taglalja a háborús politika valamennyi problémáját. A vezető szempontja itt is, épp úgy, mint eddig. közzétett adótanulmányaiban, az egyes gazdasági és társadalmi osztályok politikai súlyának és befolyásának mérlegelése, amelynek rendjén megállapítja, hogy minden osztály igyekszik a maga hatalmi súlyát a közteherviselés terén előnyösen kiaknázni és ehhez képest minél nagyobb valamely gazdasági és társadalmi osztálynak politikai hatalma, annál kisebbek az adóterhei. Ezt a tételt az összes háborús adókra nézve igyekszik bebizonyítani és pedig nagy tudományos apparátussal és pompás dialektikával. Szende Pál ebben a könyvében szemmel láthatóan azt a célt szolgálja, hogy az adópolitikai kérdéseket népszerűsítse és a szélesebb körök érdeklődését is fölkeltsse a nagyfontosságú gazdasági problémák iránt. Már maga ez a törekvés is rokonszenves és figyelemre méltó kivált a most kezdődő új adózási korszakban, amelyben nemcsak az egyes adózók érdeke, hanem közérdek is,

hogy a közvéleménynek mennél szélesebb rétegei foglalkozzanak a közteherviselés problémáival. Ebből a szempontból nagy érdeme a könyvnek világos, eleven előadása, amely nemcsak tanulságos, de egyúttal élvezetes olvasmánnyá teszi. Tanulmányának konklúzióit a szerző maga a következőkben foglalja össze művének előszavában:

A magyar alkotmányának és politikai szervezetnek legjellemzőbb ismertető vonásai:

1. A vagyontalan elemek ki vannak zárva az állami hatalom gyakorlásából, a csekély vagyonerejű rétegek befolyása pedig minimális.

2. A politikailag jogosítottak körében a földbirtokosság háttérbe szorítja az ipari, kereskedelmi és értelmiségi osztályokat, a sajátos értelemben vett városi lakosságot.

3. A földbirtokososztály körén belül a nagy- és középbirtok szövetsége hatalmában tartja a kisbirtokot.

Mint hogy az adórendszer ép úgy függvénye az osztálytagozódásnak, mint az erre felépült politikai szervezet a magyar adórendszer lényeges ismérvei a következők:

1. A vagyontalan és kisebb vagyoni erejű elemek megterhelése aránytalanul nagyobb, mint a vagyonos osztályoké,

2. A földbirtok az adózás-terén előnyben részesül az ipari és kereskedelmi osztályokkal szemben.

3. A kisbirtok adója súlyosabb, mint a nagy- és középbirtoké.;

4. Végül a városi lakosság adóterhe jelentékenyen nagyobb, mint a falusi adózóké.

Mindenkinek melegen ajánljuk, hogy olvassa el. A „Világ” kiadásában jelent meg, 4 koronáért minden könyvesboltban kapható.

A női munka térfoglalása Olaszországban.

A női munka térfoglalására Olaszországban jellemzők azok az adatok, amelyeket *Boselli* miniszterelnök mondott a kamara megnyitó ülésében; Rámutatott arra, hogy például a lőszeriparban alkalmazott összes munkásoknak egyötöd része női munkás. Ehhez hozzáteszi az „*Avanti*,” hogy a miniszterelnök túlságosan kis számot mondott, mert sokkal nagyobb hányadban végzik nők a munició-ellátás nehéz és súlyos munkáját. Szomorú szerepkörre szorul a női munka, amelynek kettős súlyát kell hogy érezzék az olasz nők egyrészt a hadsereg részére dolgozó gyárak erejüket meghaladó kívánalmainak. kell eleget tenniük, másrészt nekik kell készíteniük az eszközöket az olasz férfiak pusztításához is.

A villamos kalauznők.

A női villamos kalauzok helyzete kétségen kívül a legkevésbé sem irigylendő. Rosszul fizetett, túlon túl dolgoztatott szegény páriák ezek, akik lépten-nyomon ki vannak téve a mai idők – indokoltan s érhetően – ideges emberei türelmetlenségének és hirtelenkedéseinek anélkül, hogy a saját túlfeszített munkában színién tönkrement idegeikről tudomást szabadna venniük. Sok a panasz s feljajdulás ellenük, amint nagyrésze van annak, hogy a térfoglaló női munkások közül exponált helyen vannak s a panasz-

codók legtöbb esetben a háború előtti mértékkel méremek. Azóta azonban a közlekedési viszonyokban lényeges rosszabbodás állott bé, sokkal kevesebb kocsi közlekedik s azok természetszerűleg túlsúfoltak, míg a béke időben – ki emlékezik még reá – a kocsikban még állani sem szabad. S a szegény, kiszorolt, kisajtott alkalmazottaknak kell tüniük azokat a panaszokat a kifakadásokat, amelyek igazában a vállalatokat illetik. Egyenesen érthetetlen, hogy a mostani drágaságban az általuk fizetett munkabérek s 10-14 órás munkaidő mellett egyáltalában kapnak munkaerőt.

Amíg nálunk nem is mernek a szerencsétlenek arra gondolni, hogy helyzetükön javíthatnak is, addig például Magdeburgban a városi villamos vasút nő kalauzai sztrájkba állottak, leszálltak a kocsiról s erélyesen követelték helyzetük megjavítását. A közlekedési munkások szakegylete tárgyalta a munkások nevében a vállalattal s a rövid ideig tartó sztrájk igen lényeges javítást hozott részükre. A megkötött egyezés szerint a női kalauzok minimális bére 40 pfennig óránként 5 napi munkaidő 8 órában állapítottatott meg. Az átmeneti időre, február 15-éig *méltányosságból vállaltak, az alkalmazóttak, hogy napi 9 órát dolgoznak, de ezen idő alatt tartozik a vállalat a szükséges új munkaerőket felvenni és kioktatni.* Az összetartásnak és egyöntetű eljárásnak szép s gyors eredménye mindenesetre követendő például szolgálhat mindenütt.

Itt említjük meg, hogy *Berlin-*

ben a kalauznók 45 pfenning órabért kapnak s a gyermekes anyák ezenfelül még minden 15 éven aluli gyermek után havi 5 Márka pótlékot. *A munkaidő napi 8 óra s túlórákért 70 pfenninget kapnak.* Ezek a bérek sem felelnek meg a megnehezült életviszonyoknak, de vajjon milyen jelzővel kell – akkor illetni azokat a béreket, amelyeket a budapesti közlekedési vállalatok fizetnek.

A vakok keresőképessége.

Erről a témáról dr. Philipp Silberstern tolaból érdekes fejtegetéseket közöl a „Wiener Kölnische Wochenschrift”. A szerző konstatálja azt a sajnálatos körülményt, hogy a vakok nagy tömege nem részesül kellő oktatásban és ezért elkerülhetetlennek tartja a vak gyermekekre nézve az intézeti kényszert. Még rosszabbul áll a dolog a későbbi korban megvakultakkal, akik sokszorosan felülmúlják a vakon születettek vagy gyermekkorban megvakultak számát. Aránylag csak kevés vak üz valamiféle vakoknál szokásos foglalkozást, mint amilyenek: a kosárfonás, székfonás, kefekötés, zongorahangolás. Szükség van megfelelő intézetekre, amelyekben nem csupán a hadi vakokkal, hanem a béke vakjaival is kellő szakértelemmel foglalkozzanak, hogy a testi és szellemi elkorcsosulástól megmentsék őket. Az ép érzékek tervszerű gyakorlása és fejlesztése által önállóságot kell adni a vakoknak, tájékozódó képességüket fokozni, mozgási szabadságukat biztosítani, munkáját a számára egyéni hajlamai és képes-

ségei szerint kiválasztott szakmájában megkönnyíteni. Iskolai példája az e téren való lehetőségeknek a Braille-féle pont-írás.

A szakszerű tanács és Oktatás a foglalkozások egész sorában lehetővé teszi a vakok teljesértékű munkáját, úgyhogy pl. vak bádogosokat, nyergeseket, kárpi-tosokat, szíjjártókat, cipészeket, órásokat stb. találhatunk. Az „Anstalt zur Ausbildung von später Erblindenden” 1898.; óta megjelenő évkönyve kimutat a többek között vak szabókat, asztalosokat, szedőket, gyárigazgatókat, kereskedőket, jogászokat, írókat, üzemmérnököket, akik az intézet rendszere szerint tudtak szakmájukban képesítéshez jutni. Az erkölcsileg, gazdaságilag és egészségileg nélkülözhetetlen munkát korán kell elkezdni.

Beszélő számok.

Az ellenséges nagyhatalmak nevében beszélő és író urak oly mániákusan ismételik, hogy ők a kultúra védelmében a német barbárság ellen harcolnak, hogy utóbb már maguk is hiszik, nem csupán azok a derék Fidzsi szigetbeliek, akik az első rajvonalban rohamoznak, hogy megvédelmezzék a kultúrát a barbárok ellen.

Egy nemrégiben megjelent munkában az itt következő adatok oly képét adják a német barbárságnak, amely még eredményesebb védelmet nyújt a rohamozó szónokok és vezércikkírók ellen, mint a lövészárkok a rajvonal ellen.

Íme a számok:

<i>Kultúra :</i>	Német	Angol	Francia
Analfabeta 10.000 ujonc közül	2	100	320
Iskolai célokra millió márkában	878	384	261
Könyvtermelés 1000 darabban	34.8	12.1	9.6
<i>Népesség :</i>			
Lakosság milliókban	68.2	46.6	39.7
Lakosság szap. évenként ezrekben	820	134.6	20
Születések többlete ezrekben	844	449	30.2
Kivándorló ezzerben	23.5	470	20.1
<i>Mezőgazdaság :</i>			
Szemtermés millió tonnában	25.8	6.0	16.6
Burgonyatermés millió tonnában	54	6.8	16.7
Parlagon heverő birtok %-ban	9.4	19.9	14.3
<i>Külkereskedelem :</i>			
Külkereskedelem milliárdokban	19.7	22.9	14.7
Összes külkereskedelmi forgalom 1887. óta %-ban	225	113	98
<i>Vasuti hálózat :</i>			
Vasutak 1000 km.-ben	63.7	37.7	51.2
Postahív. 1000-ben	51.2	24.5	14.6
Távíróvonalak hossza millió km.-ben	2.05	0.93	0.69
Távbeszélő állomások 1000-ben	1310	733	304
<i>Népjólét :</i>			
Nemzeti vagyon 1914-ben milliárdokban	375	345	245
A lakosság bevétele évenként milliárdokban	43	35	25
Egy lakosra esik adóból márkában	40	73	80
Takarékbetétek milliókban	17.9	4.7	4.5
<i>Katonai kiadások</i>			
Fejenként márkában: szárazföldi hadsereg flotta részére	14.94	12.51	19.29
összesen	6.92	20.54	10.38
	21 86	33 05	29.67
<i>Világnyelvek :</i>			
Az egész világon beszél milliókban	105	150	53
Európában	90	50	46

A meddő Budapest

A Stefánia Szövetség kiadásában jelent meg dr. Madzsar József ily című tanulmánya, amely részletesen felöleli Budapest, szaporodásának egész problémáját. Kimutatja, hogy Budapestet csak a bevándorlás szaporítja, a Budapesten lakóknak kevesebb gyermekük van, mint amennyi elegendő volna a szülők, pótlására. Megdöbbentő adatokkal és tanulmányos rajzokkal illusztrálja, mily rohamosan; csökken Budapesten a születések száma az országhoz képest. Különösen érdekes az a rész, amelyben a szerző a születések számának lakóhely szerinti vizsgálatába bocsájtkozik. Felosztja Budapestet 26 kisebb területre, amiből kiderül, hogy Pesten a Körúton belül 1000 lakosra csak 16.9 születés esik, a Körúton kívül 25, a kültelken 31. Minél rosszabbak a lakásviszonyok, annál több gyermek születik. Érdekes táblázatban mutatja ki, hogy a fővárosi lakásviszonyok, hogyan kényszerítik a sok gyermekes családokat a környező községekbe való kiköltözésre. A szociálhigiéne szempontjából fontos megállapítása a könyvnek az is, hogy a egyes házasságokból aránylag kevesebb gyermek születik, mint az egyező vallásúakból. Nagyon érdekes a házasságon kívüli születések megszámolása is, Budán van a legkevesebb házasságon kívüli születés, 16-18%. Pesten a Körúton belül 25%, a Körúton kívül 28%, s a kültelken csak 20%. A csecsemőhalálozás részletes feldolgozása is érdekes eredményekre vezetett, mert kiderül,

hogy pl. a Lipótvárosban a beltelken csak 8%, a kültelken ellenben 25%-ra emelkedik. Összefoglalásként megállapítja a szerző, hogy Budapest szaporodásának problémája elsősorban a lakás¹ kérdéssel függ össze s a város lakáskérdés javításával tehetne legtöbbet az anya- és csecsemővédelemért.

A szerző végkonklúziói azonban nincsenek összhangban művének adataival, ami csak újabb bizonyítéka annak, hogy bizonyos tudományos előítéletekről még az olyan bátor írók is, mint amilyen Madzsar dr., milyen nehezen tudnak lemondani. A végkonklúzió szerint a nehezen megszerzett kultúrfokhoz való ragaszkodás a főoka a szülésszám csökkenésének. E szerint azokban a társadalmi rétegekben, ahol már nem kell félni attól, hogy a gyermekek nagyobb száma megrontja az életnívót, a születések számának ismét emelkednie kellene vagy nem volna szabad csökkenésnek mutatkoznia. A valóság azonban, amelyet Madzsar dr. adatai is igazolnak, semmi ilyen jelenségnek a nyomait nem képes felmutatni. Szerintünk ebben a kérdésben megdönthetetlen Wolf álláspontja: a gyermekek száma azért csökken, mert az emberek olcsó, könnyű és biztos módját tudják a fogamzás megakadályozásának és mert ezzel szemben nincsenek működésben olyan erkölcsi erők, amelyek tilalmat állítanak a fogamzás megakadályozása elé. Hogy vajon mily mértékben hasznos és kívánatos ezeknek az erkölcsi erőknek a működése, mennyiben aggályos és mennyiben nem a

születések számának a csökkenése, ez más kérdés. De minden tabellánál és adathalmaznál érthetőbben szólnak azok a bizonyos Pastorenfamilie-k és rabbi-családok, amelyek gyermekgazdasága közmondásos annak dacára, hogy ezek is elérték a féltlenül való kultúrnívót, ezek is ismeretében vannak a fogamzás megakadályozási módoknak és legtöbbször a legújabb anyagi viszonyok között élnek. A tömegek anyagi helyzetének az emelése minden elképzelhető szempontból kívánatos, de – ne áltassuk magunkat – semmi köze nincsen a születések számának az emeléséhez.

Fővárosi csecsemőgondozó.

Az újabban intenzív erővel folytatott anya- és csecsemővédelmi agitáció első értékes gyümölcse – miként az várható is volt – a székesfőváros kertjében érett tetté. A tanács elhatározta egy 160 ágyas csecsemőkórház és csecsemőgondozó létesítését. A Fővárosi Hírlap értesülése szerint a kórház 3 hónap alatt el fog készülni. Az épület részei lesznek: a 80 ágyas kórház és a 80 ágyas gondozó, mert a kórházból a felépült csecsemőket a gondozóban tartják mindaddig, amíg erejük teljesen vissza nem tér, továbbá a gondozónők lakása és gazdasági épületek.

Az építkezés költsége maga 600.000 koronába kerül. A bútorendezés, a konyhák felszerelése, az orvosi eszközök, laboratóriumok anyaga, a Röntgenvizsgáló stb. 400.000 koronát emésztenek föl. Szóval az egész nagy intézmény egy millió koronájába kerül a fővárosnak. 160

ágyról lévén szó, egy-egy ágy költsége 6000 koronára rúg. Ma egyébként a fővárosi kórházaknak egy-egy ágy 12.000 koronába kerül, pedig a csecsemőkórháznál egyedül a fakonstrukciók azok, amelyek speciálisak, minden egyéb azonos egy legújabban épült kórház felszerelésével. A béretekkel szemben az a számítás, hogy a fizetni szándékoltt évi bér egyenlő az építési költségek 6 százalékával. Vagyis a fővárosnak az új kórház 35 százalékkal kerül kevesebbjébe, mintha béreletről lett volna szó.

Az építkezés már február végén megindul. A helyszínén úgyszólván semminemű munka nem folyik, ide csak április, májusban kerül ki a gyárakból a kész épület.

Műveltebb munkás - nagyobb munkateljesítmény.

Dr. Szabó Ervin, a Városi Nyilvános Könyvtár igazgatója „Munkásképzés és munkáltató érdekek” címmel érdekes füzetet írt, a melyben a munkások munkaerőteljesítményének fokozása érdekében a nyilvános könyvtár-ügy támogatására hívja föl a nagyipart. A dolgozat mindenekelőtt rámutat arra a súlyos mulasztásra, hogy amíg a gép rentabilitási lehetőségeinek vizsgálatában a legköltségesebb kísérleteket és a legaprólékosabb számításokat sem sajnálták, addig a kérdés másik oldalának, hogy milyen testi és lelki tulajdonságokat kell belevinnie a munkásnak a gépezet termelő folyamatába, kevés figyelmet szenteltek. Újabban már rájöttek arra, hogy a technikai haladás és a jövedelmezőség nem

föltétlenül párhuzamosan haladnak és hogy a kettő csak bizonyos, meghatározott korlátok között fér meg egymással. Sok esetben lehetséges, hogy a technikai javítások a produktivitást fokozzák, anélkül, hogy gazdaságilag is eredményesek volnának. Ennek felismerése fordította az üzemvezetők figyelmét a technikai produkciók másik tényezőjére, a munkára. Hozzájárultak a munkás produktivitása kérdéseinek előtérbe jutásához a modern iparnak ebből a szempontból fontos jelenségei. Így az új gépezetek hatása a munka, illetve a munkás helyzetére. Az új gépek magasabb minőségű, drágább és nagyobb igényű munkások alkalmazását tették szükségessé, ellentétben a régi gépekkel, amelyeket tanulatlan munkások is kezelhettek. Fontos jelenség továbbá a munkások összetételében és szellemi képességében beállott változás: a foglalkoztatottak számának óriási megnövekedése, amelyet a masinizmusnak és a tömegtermelésnek a munkamegosztásra gyakorolt hatása idézett elő; a nagyobb jövedelmű és nagyobb társadalmi súlyú „betanított” munkásoknak a tanult, munkások helyébe lépése. Ráterelte az érdeklődést a munkás produktivitásának kérdésére a szervezett munkás-osztály gyarapodó társadalmi, politikai hatalma, a szociális érzés megerősödése. Ezeknek a jelenségeknek a hatása alatt az üzemvezetés új rendszereiben a munkásjóléti berendezéseket a termelő költségekhez számítják, mert a produktivitás érdekében valóknak tartják.

A lehető legnagyobb munka-

teljesítés föltételeit most veszik tudományos vizsgálat alá. Az eddigi eljárások több-kevesebb sikerrel jártak. Megállapítást nyert, hogy a munkatempó leggazdaságosabb megoldásának akadályokkal kell még küzdenie; viszont a munkakedv és munkahely, a környezet és a pihenők jobb kihasználásának kérdésében már több elméleti és gyakorlati eredményt értek el. Ezek az eredmények legnagyobb részt Frank B. Gilbreth memőknék, Taylor legtehetségesebb tanítványának köszönjük, aki több munkájában vizsgálta a kifáradás technikai és lélektani problémáit. Legutóbb megjelent munkájában szól Gilbreth arról a rendszerről, amely érdekes és nevelőerejű értékes olvasmányokhoz juttatja az üzem munkásait. Gilbreth megállapítja, hogy az otthoni olvasás a föl-üdülésen kívül előmozdítja a munkás szellemi fejlődését, tehát neveli a munkást és föltalálásra ösztönzi. Technikai folyóiratok olvasása üzemet javító gondolatokhoz juttatja a munkásokat. Mint az olvasás eredményét sorolja föl Gilbreth a nyilvános és vándorkönyvtárakkal és egyéb művelődés intézményekkel való összeműködését. Elmondja, hogy állította össze egy tipikus newenglandi üzem előmunkásainak értekezlete a beszerzendő könyvek jegyzékét, hogyan gondoskodott a városi könyvtáros az üzemi könyvtár berendezéséről és hogyan járult ez a kis könyvtár ahhoz, hogy a munkások szorgalmasabbban keressék föl az esti iskolákat és tanfolyamokat.

A nemezis.

Rudolf Kjellen írja a stockholmi Nya Dagligt Allehanda hasábjain a következő fejtegetéseket:

Sok tényező szól a mellett, hogy Németország döntő vereséget fog szenvedni a világháborúban: így mindenekelőtt a vele szemben álló fölényes erőtöbblet, a szárazon és vízen való nagy gazdagság fegyverekben és hadiszerekben – de különösen a legbiztosabb szövetségese ellenségeinek: a fenyegető éhínség, amely partjainak Anglia által történt tökéletes elzárása folytán fenyegeti. Mint valami csoda, úgy hat, hogy Németország 67 milliónyi sűrű lakossága és az 1915-iki rendkívül rossz termés, dacára mégis kibírja éhsépidemiák nélkül. Anglia nyomása súlyosan nehezedik középeurópára – beleértve a semleges államokat is – de rövid néhány hónap múlva fel fognak cserélődni a szerepek és Anglia lesz az, amely az éhségtől szenvedni fog: a tengeraltjárók fokozódó sikerei az élelmiszerszállításra szolgáló hajóter folytonos csökkenését idézik elő, amely – szűken számítva – heti 70000 tonnára tehető. További hiányok a termelésre szolgáló területek csökkenéséből állnak elő, amit Amerikában a munkásoknak az iparba való nagyarányú bevonása idéz elő az Európa részéről igényelt óriási mennyiségű lőszer előállítása céljából.

A megművelt terület 1915-höz viszonyítva csökkent:

Amerikában	17.2%-kal
Oroszországban	16.77% „
Kanadában	22.3% „
Angliában	12.1% „

A fogyatékos művelés következtében termésromlás is mutatkozott, ennek következménye lett a készlet csökkenése:

Amerikában	40.2%-kal
Oroszországban	20.6% „
Kanadában	57.5% „
Indiában	15.6% „
Angliában	23.2% „

Az egyetlen, akinek jó termése volt: Románia. A gabonát exportáló országokban olyan termés-csökkenés volt 1916-ban 1915-höz képest, amely a duplája Németország egész termésének. Ennek a következménye a kenyérmagvak árának óriási emelkedése az entente országokban. Ez az emelkedés Amerikában 80%, Angliában 75%. Ezzel szemben Németországban csak félakkorák a kenyérmagvak árai a meghódított területek jobb kihasználása következtében – így csak a román terület egymaga képes Németország egész lakosságát több hónapon át eltartani – s ahhoz semmi kétség nem férj hogy Románia földje nem marad parlagon. Németország megtarthatja a maga kenyérárait a békekötés után is, míg a szövetségeseknek aukciót kell majd tartaniuk a gabonát exportáló országok között. Nagy valószínűség szól a mellett, hogy Anglia a háború által Németország pozícióját inkább megerősíti, a magáét pedig aláassa. Ez az éhség-háboru nemezise! És van Angliának egyáltalában kilátása arra, hogy Németországot „megbüntesse”? A *Nation* egy munkatársa írja: Túlzigatott állapotunkban megfedkezünk arról a tényről, hogy ellenségünknek a szövetségesek nagyobb területe van

a kezén, mint aminőről valaha álmodhatott. Ha néni leszünk elég szerencsések, hogy jobban visszaszorítsuk, mint ahogy ez eddig sikerült, akkor Németország megszállott területekben kezében levő zalog alapján jó békefeltételeket fog magának kikényszeríthetni és Európa fejlődése egészen más irányt fog venni, mint hogyha mi diktáltuk volna a békét,

Tarifaemelés, béremelés, szervezkedés.

A porosz képviselőház vasúti bizottságában a tarifaemelési törvényjavaslat tárgyalása során a miniszter bejelentette, hogy a tarifaemeléssel kapcsolatban a közeljövőben a vasúti munkások bérei a munkás-bizottságok kívánásainak figyelembevételével szintén emelkedni fognak. Szociáldemokrata részről történt felszólalásra kijelentette még a miniszter, hogy a vasúti munkásság szakegyletekbe tömörülésének jövőben nem kívánnak gátat vetni, de ezeknek az egyesüléseknek az üzemszüntetés fegyvereit igénybe venniök nem szabad.

A csecsemő védelem.

Mint szélesebb köröket von be érdeklődési szférájába a csecsemővédelem kérdése, népesedési politikánk e legfontosabb részlete. A képviselőházban ismételten szóba került a kérdés és a sajtó is napirendjén tartja iránta az érdeklődést. Valóban ez egyike a legnagyobb feladatainak nálunk, mert a háború ideje alatt e részben kialakult helyzet szinte megdőbentő. Minden háború természetes következménye a születések számának jelentékeny csök-

kenése. De nálunk ez ijesztő arányokat kezd ölteni. Havonként harmincezet meghaladja a születések számának csökkenése. Majdnem fele a rendes születéseknek. Súlyosbítja e veszedelmet az óriási csecsemő-halandóság. A normális idők évi kereken 500,000 újszülöttje közül átlag 120,000 nem éri meg első életévét. Háromszor annyi csecsemő pusztul el nálunk, mint a kulturálatlanokban általában. Csak Spanyolország Oroszország állanak e téren mögöttünk. A születések számának növeléséhez céltudatos szociális politika szükséges. Nincs áldozat, mely ennek biztosításával szemben nagy volna, mert az elnéptelenedés veszélye fenyegeti a nemzetet. A csecsemő-halálozás csökkentéséhez megfelelő népszerű oktatás kell. Nemcsak az iskolák révén, hanem azonkívül és azon túl is. A lehető legszélesebb alapon kell ezt szervezni, de a legegyszerűbb, eszközökkel. Mert a baj, sajnos, nem sporadikus, hanem általános. Fennáll a városban csak úgy, mint a falu népénél. Ellene való sikeres védekezéssel évenként mintegy 80,000 csecsemőélet lenne megmenthető. Több még annál is, mint amennyi emberélet nálunk évenként a gyilkos gümőkórnak esik áldozatául. A háború két és fél éve kereken 1,300,000 emberrel csökkentette a magyar birodalom népességének számát. Sajnos, túlnyomóan a magyar faj számbeli csökkenése ez.

E jelenség fölött nem lehet egykönnyen napirendre térni, hogyha a nemzet fejlődését nem akarjuk kockára tenni. Sőt ellen-

kezőleg: erre annál 'fokozottabb figyelmet kell fordítani, minthogy a háború után még soká az ország halálozási arányszámainak emelkedése várható. Ez is természetes folyománya a háborúnak, de már nem speciális magyar jelenség.

A népesedési probléma helyes megoldása tehát egyik legsürgősebb szociális irányú feladatunk leendő. Állami feladat elsősorban, mert eszközeit túlnyomó mértékben csak az állam nyújthatja. De egyúttal fontos társadalmi feladat is. Aminthogy a szociálpolitika általában az a jellegzetes területe a közéletnek, melyen állam és társadalom együttműködése elengedhetetlen feltétel. Mindkettőnek megvan benne a maga elhatárolt működési tere, de egészet csak együtt alkot, sikert csak együttműködéssel biztosíthat.

A magyarországi szakszervezetek 1916-ban.

A Szakszervezeti Értesítő 1917. évi első száma visszapillantást közöl a magyarországi szakszervezetek 1916. évi jelentései alapján. Több nevezetes eredményre mutathat rá a magyar szakszervezeti mozgalom harmadik háborús esztendeje, melyek között jelentőségben legnagyobb a szakszervezeti agitációra a honvédelmi miniszter által a hadfelkészítő üzemek munkásainak védelmére megalakított Munkásügyi Panaszbizottság. Bár a Panaszbizottság megalkotása nem volt kifogástalan s nem az még ma sem annak dacára, hogy a szakszervezetek közbelépésére a miniszter háromszor is módosította saját rendeletét, mégis sok

ezer munkás munkabérének emelkedése volt eddigi működésének eredménye.

Másik eredménye az 1916. évi szakszervezeti mozgalomnak, hogy annak dacára, hogy a gyülekezési jog fel van függesztve és újból igen sokan bevonultak, a taglétszám nem csökkent, hanem emelkedett. A nagyobb szervezetek közül különösen a vas- és fém munkások és famunkások szervezetei dicsekedhetnek tagszaporulattal, de jó helyzetben vannak a többi szervezetek is.

Az első esztendő munkanélküliségével szemben áll az 1916-os esztendő nagy munkás hiánya. Ennek következtében a munkanélküliségek, mely a háború első évében százezrekre rúgott, 1916-ban egészen, minimális volt, úgy hogy a szervezetek egy része a hadbavonultak családtagjainak fordíthattak tekintélyes összegeket. Bár a szakszervezetek nem készültek el zár számadásaikkal, az eddigi adatokból is kiviláglik, hogy a szakszervezetek pénzügyi helyzete az 1915. évhez képest tetemesen javult. Ennek folyamányaképen a szakszervezeteknek aránylag nem nagy fáradtságukba került, fenntartani a régi kereteket helyiség és előadások dolgában. Csupán vidéki otthonok szorultak a Szakszervezeti Tanács és a Szociáldemokrata párt vezetőségének pénzbeli támogatására.

Programmjába vette volt a Szakszervezeti Tanács, hogy a tömegélelmezés, a női munka, a katonai rokkantak és a háború utáni munkanélküliség kérdéseit nyilvánosan tárgyalja, hogy az

illetékes hatóságok és a közvélemény figyelmét felhívja. E tervbe vett nyilvános értekezletek azonban nem vették tudomásul, illetve megtartásukat betiltották.

A háború utáni munkás problémák megoldása szempontjából fölötté biztató jelenség, hogy a magas ipari munkásság szervezetei számára ezek a súlyos áldozatokat kívánó évek valósággal az erőgyűjtés éveinek mutatkoznak. Mindenesetre szomorú, hogy szembeállítva velük a hasonló polgári szervezetek az agóniához közeli állapotba kerültek a háború csapásai alatt.

Iff. Svacsina Károly.

Róma nagysága és hanyatlása.

Ferrerónak e nagyszabású munkájából a *Világkönyvtár* című ismert és kedvelt gyűjteményben a befejező három kötet most látott napvilágot. Napjaink nagy világfordulása szinte megdöbbenően aktualitássá és érdekfeszítővé teszi a történetírásnak ezt a művészi alkotását ama meglepő analógiáknál fogva, melyek a hatalmas Rómának sorsdöntő eseményei és napjaink nagy történései között fennforognak. A most megjelent három kötet: *Antonius és Cleopatra. Augustus köztársasága. A római világbirodalom.* A három kötet fordítását Lendvai István végezte nagy gondnal és művészettel. Egy-egy kötet ára fűzve 1 K 90 f., kötve 2 K 60 f., a hatkötetes teljes mű fűzve 11 K 40 f., kötve 15 K 60 f. A kötetek egyenként is minden könyvkereskedésben kaphatók.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy. –
Szerkeszti: Zádor Pál.

A munkásbiztosító törvény módosítása.

Az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár igazgatósága az 1907. XIX. törvénycikk módosításának kérdésével foglalkozott legutóbbi ülésén s ez alkalommal álláspontját oly határozatban szögezte le, mely az O. M. B. P.-nak a munkásbiztosítási törvény módosítására irányuló valamennyi időszerű kívánságát és igényét kifejezésre juttatja. Az igazgatóság határozatának az a tendenciája, hogy a biztosítási értékhatár felemelése ügyében a törvényhozás elé terjesztendő miniszteri javaslat kapcsán, közel tíz évi tapasztalat alapján munkásbiztosítási törvényünk azon hézagainak és hiányosságainak kiigazítására mutasson rá, amelyek sem a munkaadó, sem a munkásérdekeltség álláspontjába és óhajtásaiba nem ütköznek, megvalósításuk az eddigi terheket nem emeli, s így minden nehézség, sőt lényeges nézeteltérések nélkül is, novelláris úton rendezhetők. A munkásbiztosítási szervezet problémáira az igazgatóság éppen ezért nem is terjeszkedik ki:

A legfontosabb módosítási javaslatok a következők:

A 24. §-hoz. Az igazgatóság kimondja, hogy a törvény oly értelmű módosítását tartja szükségesnek, amely szerint *a bérmunkásoknál egyáltalában ne legyen értékhatár; az értékhatár a fixfizetésűeknél évi 3600 koronában az önkéntes tagoknál pedig évi 4800 koronában nyerjen megállapítást.*

A 46§-hoz. Az igazgatóság a következő intézkedés beiktatását tartja szükségesnek: *A betegségélezési és balesetbiztosítási járulékok és díjak behajtására a közhatóság minden pénztár területén végrehajtókat alkalmaz* az Országos Pénztár, illetve a helyi szerv terhére, akik kizárólag a pénztári járulékok behajtásával foglalkozhatnak.

A munkásbiztosítási járulékok behajtása esetén az összes közterheket megelőzik. (L. 47. §.)

A magyar munkásbiztosítás pénzügyi nehézségeinek egyik fő oka közhatóságaink késedelmes és lanyha eljárása a pénztári járulékok behajtása terén. Munkásbiztosításnak országos deficitje elsősorban a behajtási eljárás meg nem felelő voltának tulajdonítható. Ha a szabályszerűen kirótt járulékaink befolytak volna, jelentékeny tartalékok és a munkáségszségügyet szolgáló több központi intézmény felett is rendelkezhetnénk. A behajtás kérdésének megfelelő orvoslása nélkül munkásbiztosításunk betegségélezési ágazata sohasem emelkedhetik arra a színvonalra, hogy alkotásokról is gondoskodhassék.

Ugyanezen §. első bekezdése után beiktatandó volna:

„Az Országos Pénztárnak jogában áll az Állami Hivatal jóváhagyásával az építetöt az építési üzem kezdetén óvadék fizetésére kötelezni, amely a rendes járulékkirovás alkalmával nyer elszámolást.

Ha az építési fővállalkozó munkáját, vagy ennek egy részét alvállalkozókkal (szakmányosokkal) bonyolítja le, az alvállalkozók havonként tartoznak a fővállalkozónak bejelenteni, hogy mily összegű járulék-, illetve díjhátralék áll fenn az Országos Pénztár, illetve a kerületi pénztárral szemben. Ennek elmulasztása esetén az alvállalkozók három hónapig terjedhető fogházzal és ezenkívül 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettek.”

A második bekezdés utolsó sorában „szavatul” szó helyére „készfizető kezés” teendő.

E módosítások az alvállalkozók felelősségének biztosítására, illetőleg az építetők érdekeinek megvédésére szükségesek. (L. a Németbir. biztosítási törvény 765., 766. és 767. §-ait.)

Az 50. §-hoz. Az 8-ik pont végére beszúrandó: „és a 4-ik pont szerint gyermekágyi segélyre”.

A *segélyszolgáltatás kiterjesztése* fontos érdeke a biztosított érdekeltségnek, de a háború emberpusztítása az eddiginél fokozottabb anya- és csecsemővédelmet a munkásbiztosításnak egyébként is elháríthatatlan köteleességévé teszi.

Az 59. és a 60. §§-ok közé egy új §. beiktatását kéri az O. P. a következő szöveggel: „Pénztári tag, illetve igényjogosult hozzátartozója részére pénztári vényen rendelt gyógyszerek árából a gyógyszerészek a mindenkori belügyminiszteri rendelettel kiadott gyógyszerárszabványban meghatározott eladási árból az Országos Pénztárnak, illetve helyi szerveinek 30 százalék árengedményt tartoznak nyújtani.”

E módosítás nagyjában a hosszas egyezkedések után létrejött és újabb hosszas egyezkedések révén fenttartható jelenlegi helyzetnek törvény útján való biztosítása. (Utalhatunk az osztrák példára.)

Az igazgatóság szükségesnek tartja e törvényszakaszba oly rendelkezés beiktatását is, hogy *házi gyógyszertár állítandó fel ama pénztárak részére*, amelyek ez iránt az Országos Pénztár és az Állami Hivatal által pártolt kérelmet terjesztenek elő.

A 78. §. 3. pontja 4-ik sorában „kapnak” szó után a következő szöveg teendő: „Évi javadalmazás gyanánt 1000 korona veendő”.

A törvény intézkedése ugyanis inasoknál, gyakornokoknál évi javadalmazás gyanánt a törvény 24. §-a alapján *300 koronát vett fel. A kártalanításnak ily összeg alapján való megállapítása teljességgel tarthatatlan. Ez mindkét érdekeltség egyhangú véleménye*,

A 156. §. utolsó pontja gyanánt beillesztendő: „A pénztárnak a betegsegélyezési járulékok kiadására vonatkozó értesítései azok kézhezvételétől számított 30 nap alatt jogerőre emelkednek.

A kirovások jogerőre való emelkedése után, e §. első bekezdésében említett módon többé vitássá nem tehetők”.

Pénztári intézményünk egyik alapvető nehézsége, hogy a munkaadónak bármikor, még a végrehajtási eljárás során is, jogában áll a kivetett járulékokat vitássá tenni; ezáltal nemcsak rendkívül terhes és költséges kezelési munkát és zavart is okoz, de len.tővé teszi azt is, hogy gyakran hamis jogcímek ürügye alatt kitérjen fizetési kötelezettségének teljesítése alól. A kirovási értesítéseknek jogerővel való felruházása időbeli korlátok közé szorítja a fizetési határidő kitolását, ami nemcsak a pénztárnak, de azon munkaadóknak is érdeke, akiknél a vitát nem a fizetési készség hiánya, hanem valamely okszerű nézeteltérés okozza.

Ugyané §. utolsó pontja gyanánt beillesztendő: „Minden e törvény alapján felmerülő azon vitában, melynek tárgya a biztosítási kötelezettség kérdése, első fokon a törvény 158. §-ával létesített választott bit óság, másod és végső fokon a 178. §. szerint az Állami Hivatal ítél bírói hatáskörében.”

A munkásbiztosítási jogszolgáltatás egységesítése fontos és sürgős problémája munkásbiztosításunknak. Különösen érezhető ennek hiánya a biztosítási kötelezettség érdekében, amelyben ezidőszertint végső fokon dönt az Állami Hivatal mint választott bíróság, az Állami Hivatal biztosítási tanácsa, a kereskedelemügyi és földművelésügyi miniszterek, a közigazgatási bíróság és a m. kir. Kúria is. E bajon segíteni már csak azért is szükséges, mert nem tartozik a ritka esetek közé, hogy a jogszolgáltatásra hivatott különböző fórumok ugyanazon kérdésben különböző, sőt ellentétes álláspontot foglalnak el, ami hatásaiban igen káros jogbizonytalanságot eredményez. Magától értetődő, hogy a rendes bíróságok, a közigazgatási bíróságok stb. eddigi hatásköre érintetlen marad, csupán a biztosítási kötelezettség elvi kérdését kívánja az O. P. kikapcsolni, hogy azokat a választott bíróságok, illetve az Állami Hivatal elé utalja.

A 181. §-hoz negyedik bekezdés gyanánt a következő szöveg volna beillesztendő. „Az Országos Pénztár igazgatóságának jogában áll bármely biztosítására kötelezett üzembn balesetelhárító óvóintézkedések, illetve készülékek létesítésének, továbbá az üzem egészségügyi berendezését illető intézkedések elrendelésére. Az Országos Pénztár igazgatóságának e tárgyban hozott határozatai 30 nap alatt az Állami Hivatalhoz megfelelőbbek. Amennyiben az illető üzemtulajdonos az Országos Pénztár, illetve az Állami Hivatal határozatában adott határidő alatt az elrendelt intézkedéseket nem foganatosítja, jogában áll az Országos Pénztárnak azokat a munkaadók terhére végrehajtani'. Az így felmerült költségek az üzemtulajdonostól közadók módjára hajtandó be.”

E §. utolsó bekezdése a következőkép volna módosítandó: „Az Országos Pénztár igazgatósága általános óvórendszabályokat és az üzemek ipari egészségügyére vonatkozó rendszabályokat is

kibocsáthat. Erre vonatkozó határozatai az Állami Hivatal jóváhagyása alá tartoznak.”

A munkásbiztosítás rendszere csak akkor teljes, ha a balesetet szenvedett kártalanítása, munkaképességének lehető helyreállításán és a megbetegedettek meggyógyításán kívül a balesetek elhárítása és a betegségek megelőzése is jogkörébe tartozik. Törvényünk ezirányú intézkedései nemcsak hogy nehézkesek, de a gyakorlatban úgyszólván végrehajthatlanok is maradtak. Célszerűségi szempontból is kívánatos, ha az utólagos segélynyújtás és a megelőzés teendői egy kézben összpontosulnak. Azzal pedig, hogy az Országos Pénztár ily irányú intézkedései ellen az Állami Hivatalhoz, tehát állami hatósághoz lehetne jogorvoslattal élni, az az aggály is elhárulna, hogy az Országos Pénztár ezt a jogkörét oly módon gyakorolná, hogy a munkaadó érdekeltséget felesleges terhekkel rója meg. Az elhárító és megelőző intézkedések szakszerű és gyors fogantatása a munkaadó érdekeltség azon részének is érdeke, amely ezirányú kötelezettségeinek külön rendszabályok nélkül is hajlandó eleget tenni, mert az óvórendszabályok és kellő egészségügyi be rendezések nélkül dolgozó üzemek okozta magasabb munkásbiztosítási terhek viselésében ők is kénytelenek osztozkodni. CL. 68. §. és 81. §.

A 191. §. első bekezdésében „600 korona” helyére „1500 korona” teendő, „2 hónapig” helyére „6 hónapig”.

Beillesztendő c) és d) pont gyanánt a következő szöveg:
 ,c) az a munkaadó, aki az alkalmazottaktól levont járulékot a pénztárhoz esedékességhez be nem szolgáltatja. Az e) pont szerinti kihágás csak, enyhítő körülmények felforgása esetén büntethető kizárólag pénzbüntetéssel.

d) az a munkaadó, aki az üzembejelentőlapot a törvényes határidőn belül be nem küldi.”

Az 1907. évi XIX, törvénycikk legfőbb hibája, hogy nem gondoskodott kellőképpen arról, hogy a pénztár az őt megillető járulékoknak kellő időben és felesleges költségek nélkül birtokába jusson. Pénztári, intézményünk anyagi bajai túlnyomóan erre a körülményre vezetendők vissza és a kezelési költségek aránylag magas volta is abban leli magyarázatát, hogy a pénztárak csak nagy apparátus és hosszadalmas eljárások igénybevétele árán jutnak törvénybiztosította jövedelmükhöz. Munkásbiztosításunk országos szerencsétlensége az a tény, hogy a munkaadók jelentékeny hányada sem a saját, sem a munkásoktól már levont járulékokát a pénztárhoz be nem szolgáltatja. (Ezt Sztterényi József képviselőházi beszéde is hangsúlyozza.) A javasolt megoldás, melynek a Németbirodalmi balesetbiztosítási törvény 533. §-a szolgált mintául, alkalmas lesz a bajokon segíteni és az Országos Pénztár, illetve helyi szervei anyagi egyensúlyát helyreállítani s megőrizni. Mint érdekes tünetet említjük fel, hogy, évenként 380.000-nél több végre-

hajtást kellett kérni az országban a fizetni vonakodó munkaadók ellen. (L. 42. §t.)

Az igazgatóság elrendelte, hogy ez a határozat mind az Állami Hivatalhoz, mind pedig a kereskedelmi miniszterhez sürgősen felterjesztések s a progresszív szociálpolitika minden híve biztonnyal feszült érdeklődéssel várja, hogy a fontos javaslatok az illetékes helyen meghallgatásra találjanak-e . . . vagy a szociálpolitikai közönybe fullad-e majd bele ez a szép határozat is, mint annyi más.

A kolera folytán bekövetkezett halált üzemi baleset következményéül ismeri el az osztrák vasutak szakszövetkezeti balesetbiztosítójának választott bírósága. Az érdekes Ítéletről a következőket közöljük:

F. T., mint mozdonyvezető, 1914. június 27-én egy katonavonatot vezetett Jaroslauból Ravaruskába, menetközben, az utóbbi állomás közelében, egy ellenséges repülő bombatámadása lepte meg a vonatot, miáltal T. a fűtőhöz csapódott, majd a mozdonyt és a szerkocsit összekötő hidra zuhant és a fején több sérülést szenvedett, 1915. július 28-án a jaroslai cs. és kir. katonai járványkórházba került F. T. és ott augusztus 4-én kolerában meghalt. Hátramaradottal a halál okát a június 27-én szenvedett balesetre vezették vissza és az osztrák vasutak balesetbiztosító intézetnél kártalanítási igényt jelentettek be. Minthogy az intézet kérésükkel elutasította őket, a választott bíróság döntését kérték ki.

A tárgyalás alkalmával kihallgatott tanúk meglehetősen egybehangzó kijelentése szerint, a baleset megtörténte után F. s testben megrokkant ember benyomását tette és rosszullétről (fejfájás, gyengeség, álomtalanság és étvágytalanság) is panaszkodott, bár szolgálatát a kórházba való felvételéig, mindvégig ellátta.

A bírósági szakértők a következő szakvéleményt adták: „F. kolerában halt meg. Hogy a baj első jelei mikor léptek fel, bizonyossággal már nem állapítható meg. Lehetséges, hogy fertőzött volt már, amikor felvették, de az is, hogy a kórházban szerezte a fertőzést és a baleset idézte elő a fertőzés iránt való nagyobb fogékonyágát. Mindkét vélemény lehetségesnek tartja a hálálnak a balesettel való összefüggését.

A bizonyítékok, nevezetesen a tanúvallomások, a kórházi feljegyzések és a szakértők véleménye alapján a bíróság megáíapítottan látta, olyképen, hogy F. T. a baleset következtében erős idegsokkot szenvedett, a kórházba való felvételéig eltelt idő alatt egészkep leromlott, hogy a baleset a kolera-fertőzés iránt nagyobb fogékonyágot idézett elé, és T. már akkor beteg volt, amikor a kórházba bekerült.

A halál tehát a balesetnek közvetett következménye s a panaszosok járulékgénye ennek folytán helybenhagyandó.”

A hátramaradottak részére az ítélet a törvényes járadékgényet ezzel a megokolással meg is állapította.

(Cu; 204/16/17)

Hadiözvegyek végkielégítéséről intézkedik újbóli házasságuk esetére a porosz hadügyminisztériumnak; egy, a közelmúltban megjelent rendelete. A végkielégítés a hadisegély háromszorosának $\frac{5}{6}$ -áig emelkedhetik, még pedig legénységi állománybeli elesett katoná felesége 1000 M-ig, altiszteké 1250 M-ig, őrmester özvegye 1.500 M-ig s végre tisztii állománybeliek özvegyei 3000 M-tól 5000: M-ig emelkedő végkielégítésben részesülhetnek. A végkielégítés előfeltétele az, hogy az illetők a végkielégítésre ténylegesen rászoruljanak és a kielégítést csak 55 éven aluliak igényelhetik. *A végkielégítés iránti kérelmek elbírálásánál tekintetbe veszik, hogy az illetők hasznos és célszerű befektetésre óhajtják-e fordítani annak összegét* A rendeletnek humánus irányzata feleslegessé tesz minden bővebb magyarázatot, mindenestre nálunk is nagyon időszerű volna már valamely hasonló intézkedés. Az állam pénzügyileg tulajdonképen nem csinál rossz üzletet, ha a harctéren elesettek özvegyeinek újbóli férjhezmenetelét előmozdítja, márpedig a valóságban ilyen házasságok létrejövetelének igen sokszor épen anyagi akadályai vannak.

Új balesetbiztosítási törvény Svédországban. Svédországban 1903. január hó 1-én lépett életbe a balesetbiztosítási kötelezettség. A gyakorlat folyamán azonban mindjobban érezték a törvény hiányosságát, úgy hogy annak reformja sürgősen szükségesnek mutatkozott. Az új javaslat elkészült és 1918. január hó 1-én előreláthatóan életbe is lép. Ez a javaslat legfőképen abban különbözik a meglévő törvénytől, hogy *a biztosítási kötelezettség körét lényegesen kiterjeszti* és a járadék nagyságát a munkakereset nagyságával arányosítja. A kártalanítási kötelezettség a sérülés 35-ik napjától lép hatályba, a megelőző időre a munkaadó tartozik kártalanítani a sérültet. A biztosítás köre felöleli mindazokat, akik bármely címen alkalmazásban áll és keresete nem haladja meg az évi 5000 koronát *Európában csakis Dánia balesetbiztosítási törvénye vonja biztosítás alá az alkalmazottak hasonlóan széles rétegét*, de még ott is a kereset határ csak évi 3000 koronában állapítottat meg. *A baleseti járulékot az alkalmazottak után egyedül a munkaadó viseli.* A sérült táppénzt kap. a sérülés 36-ik napjától kezdve, továbbá orvos s gyógyszersegélyben részesül, valamint a szükséges gyógyászati segédeszközöket is megkapja. Munkaképtelenség vagy csökkenés esetén *ez átlagos keresete $\frac{1}{3}$ -ig részesül* megfelelő járadékban. A munkaadók hozzájárulása az üzemveszélyessége szerint változik.

Olasz fogságban lévő magyarok biztosítási kötelezettsége. A napilapokat bejárta volt az a hír, hogy Olaszországban a munkára beosztott osztrák és magyar hadifoglyoknak baleset és betegség esetére való biztosítását elrendelték. Az Országos Pénztár felterjesztést intézett az Állami Munkásbiztosítási Hivatalhoz, azzal a kéréssel, hogy – azonos eljárás követhetése érdekében –

az Állami Hivatal diplomáciánk segítségével hiteles meggyőződést szerezzen a közlemény valósága kérdésében és erről tájékoztassa a pénztárt.

A járadékelőlegek elévülése kérdésében az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége kimondotta, hogy az 1914. július 28-án hadbavonult Kenéz István sérültnek a budapesti ker. mb. pénztárnál esedékes járadékelőlege, jöllehet annak föl vételére csak 1916. szeptember 13-án jelentkezett, elévültnek nem tekinthető, s az visszamenőleg folyósítandó. Ebből a konkrét esetről kifolyólag *elvileg is kimondotta az elnökség, hogy még hasonló esetekben sem forog fenn elévülés esete még akkor sem, ha a sérült egyáltalában nem kopott volna előleget*, vagy bármily címen szolgáltatva is ki az előlegét a pénztár, mert a helyi szerv által kiszolgáltatót járadék *előleg jellegével bír* s a végleges járadék megállapítása alkalmával elszámolás tárgyát képezi. E rendelkezésénél az elnökség figyelemmel Volt sz A. H. 1909. P. 196/2. sz. a. meghozott 14. számú elvi határozatában foglaltakra is. (Kenéz István igénylő esetében annál kevésbé foroghat fenn az elévülés esete, mert hadbavonulása folytán akadályozva volt az előleg föl vételében.) [0. M. B. P./K., 5721/3; sz.]

A nagykikindai gőzmalom r.-t. váll. betegs. pénztár kezelési hiányát megtérítette a pénztárt fentartó. munkadó. Az O. M. B. P. elnöksége a már jóváhagyott 1915. évi zárszámadásban megállapított 414 korona 66 fillér kezelési hiány megtérítéséért a vállalati pénztárt fentartó „Nagykikindai Gőzmalom r.-f.”-nak köszönetet mondott, s egyben úgy rendelkezett, hogy ezzel az összeggel a váll. betegségélyző pénztár, az alapszabályok 1947 §-ja alapján eszközölt jóváírásért megterheltessek. Egyúttal határozatilag kimondja az elnökség, hogy a váll. betegs. pénztár által a kéjsőbbi években elérhető kezelési feleslegek, az adomány képen megtérített 1915. évi hiány fedezésére fel nem használhatók és e címen a váll. betegs. pénztárt fentartó vállalat által vissza nem követelhetek.

A belföldi hatóság igazgatása alatt álló megszállt területeken tartózkodó járadékos járadékának kiutalása tárgyában az Orsz. Munkásbetegs. és Balesetb. Pénztár igazgatósága a következő fontos határozatot hozta:

A hadsereg által megszállva tartott és belföldi (katonai vagy polgári) hatóság igazgatása alatt álló külföldön állandó foglalkozást üző s ez okból ott állandóan tartózkodó belföldi, honos járadékosnak a megszállott területen való tartózkodása idejére esedékes járadéka is akadálytalanul folyósítandó vagyis *a hadseregünk által megszállott és igazgatott ellenséges terület a járadék folyósítás szempontjából belföldnek tekintendő, és a T. 95. §-ának a járadék szünetelésére vonatkozó rendelkezése a megszállott területen tartózkodó magyar honos járadékosokkal szemben nem alkalmazható.* (1912. K. 6886/29. sz.).

A balesetbiztosítási járulékok a csődönkívüli kényszer-egyezségben.; Führinger Antal építési vállalkozó azt vitatta egy az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárhoz intézett beadványában, hogy az ellene indított csődönkívüli kényszer-egyezségi eljárásban az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár által bejelentett követelések közül csak azok az összegek tekinthetők előnyösen kielégítendő tételeknek, amelyek 3 évnél nem régebb időszakból származnak. A nevezett vállalkozó azt a kérését is előterjesztette: közöltessék vele, hogy a kimutatott járulékhátralékból az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár, mely tételekre igényli ez előnyös és melyekre a kvótális kielégítést.

Az O. M. B. P. elnöksége 709/574. Bp. 160–161. sz. határozatában megállapítja, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. 47. §.-ához képest a balesetbiztosítási járulékok a csődönkívüli kényszer-egyezségi eljárásban minden korlátozás nélkül előnyösen kielégítendő követeléseknek tekintendők.

A szociálpolitika jelentősége és jövője. Németországban a háború alatt a vezető körök részéről igen sokszor nyilatkoztak meleg elismeréssel a szociálpolitikai intézmények működéséről s kitűnő teljesítményeiről és azoknak továbbfejlesztését az állam elsőrangú feladatául jelentették ki. Az elismerő nyilatkozatokat természetesen legnagyobb részben a harctereken elért sikerek váltották ki s Németországban, mint a szociálpolitikai gondoskodás kezdetén, úgy most is, elsősorban militarista szempontok érvényesülnek a kérdések jelentőségének elbírálásánál. Heinrich Herkner, a berlini egyetemi közgazdasági tanára „A munkáskérdés” című könyvének a háború során megjelent hatodik kiadásában, „Visszapillantások” címen a közvetlen háború előtti időről is megemlékezik, amelyet általában a szociálpolitikai elfáradás korszakának neveznek, s amely szerinte némely manchesteri ideálnak új életrekelésével esik egybe. Az utolsó években már alig lehetett végighallgatni azokat a folytonos panaszokat, amelyek az elviselhetetlen „szociális terheket” sírlak fülünkbe szünet nélkül, s a panaszkodók szerint az uralkodó osztálynak óriási áldozatai sem tudták a munkásosztályból a hazafiatlanságot és a forradalmi mozgalmakhoz való hajlandóságot kiirtani. Akad-e azonban ma valaki – kérdi Herkner – aki komoly megfontolások után most is kívánná, hogy bárcsak ne foglalkoztunk volna a múltban szociálpolitikával. A munkásosztály egészségügyi viszonyainak megjavításával és munkaképességének fokozásával – folytatja tovább – az ipari munkáságnak harckészségét, testi és szellemi ellentálló képességét is biztosítottuk. A német hadsereg, amelynek körülbelül egyharmad részét a szociáldemokrata választók adják, bebizonyította, hogy nem hiába elfecsérelt milliók voltak azok, amiket a szociálpolitikára áldoztunk. Erre mutat rá Herkner, amik a szocialista refor-

moh továbbvitele érdekében száll síkra és dr. Fridrich Zahn, müncheni professzornak, a bajor statisztikai hivatal igazgatójának szavait idézi, aki a német szociálpolitika sok évtizedes munkájában, a német kitarásnak legfőbb tényezőjét látja. Megfelelő szociálpolitika egyenlítheti ki csak Zahn szerint a mostani háború emberveszteséges számláját és csak a szociálpolitika képesíthet bennünket a magunk elé tűzött feladatok véghezvitelére, a fejlődés útjait keresztező akadályok legyőzésére s a céltudatos ember-ökonómia megvalósítására. A keresztülvitel alapfeltétele azonban szerinte az, hogy a jövő politikája *bizalmon* épüljön fel s az ellentétek az egyes osztályok, valamint az egyes osztályok és a kormány között a lehetőségig áthidalassanak és elsimíttassanak. Senkinek sem szabad ezentúl azt mondani, hogy az állam szempontjából a nép vagy valamely osztály egy része, az állampolgárok egy csoportja kedvesebb, mint bármely más társadalmi réteg. A szociáldemokrata párt, írja Herkner, a háború alatt lemondott arról, hogy mélyreható reformokat követeljen. A nemzeti becsület kérdése azonban Herkner professzor szerint, hogy a türelmüket, amint a béke biztosítva lesz, az állam ne tegye tovább is próbára, mert nem lehet kétség az iránt, hogy igen mélyreható reformok szükségesek) sőt azok már tényleg elodázhatatlanok is.

Ezek a nyilatkozatok azt mutatják; hogy Németországiban tisztán látják a szociálpolitika jelentőségét, s a jövő gazdasági fejlődést is igen helyesen csak akkor látják biztosítottak, ha az embersorok tömörségében ütött réseket pótolni tudják s főleg a munkásosztályhoz tartozó széles néprétegeket felvértezik és képessé teszik arra, hogy a majdan rájuk háruló s az eddiginél is súlyosabb feladatoknak megfelelhessenek. Ehez természetesen őszinte és mélyreható reformok kellene. Annak a hitnek a létjogosultsága, mely szerint az állam gépezetének „egy csöpp szociális olaj”-ra van csak szüksége, hogy az állami élet évtizedekig zökkenés nélkül funkcionáljon, – a világháború végképpen megszüntette.

A baleseti sérültek 28 napon túli és 10 héten belüli kórházi ápolása eseteiben felmerülő díjkülönbözetek elszámolása tárgyában az Országos Pénztár igazgatósága a januári ülésben úgy határozott, hogy a sérültek 28 napon túli és 10 héten belüli kórházi ápolása eseteiben a napi ápolási díj és az egy napra eső táppénz összegei között mutatkozó különbözetek az Országos Pénztár baleseti számláját terhelő költségek és mint ilyenek a kerületi munkásbiztosító pénztárak részéről a rendes „G” elszámolások keretében számolandók el. Az igazgatóság határozatát a következőkkel okolta meg:

A betegség esetére nyújtandó segélyek legmagasabb mértékeit az 1907. évi XIX. t.-c. 50-59. szakaszai határozzák meg és az 59. §. első bekezdése értelmében 28 napon túl a pénztárak

legfeljebb az egy napra eső táppénz erejéig fizethetnek kórházi ápolási díjat. A közigazgatási bíróság XX. sz. döntvénye folytán azonban az Országos Pénztár a baleseti sérültek után 28, napon túl is a teljes ápolási díjat tartozik a kórházaknak megfizetni, a betegsegélyezés mértéke pedig a fenthivatkozott törvényszakasz rendelkezése szerint túl nem haladható. (1913. V. 1515/21. sz.)

Felelős szerkesztő-kiadó: Kadosa Marcel dr.
Helyettes szerkesztő: Zádor Pál.
Elek Lipót könyvnyomdája, Budapest, VII., Rózsa-utca 33.